

Razprava v okviru Sekcije za sociologijo časa, SSD
26. marec 2019, ob 15.00 uri
SAZU, sejna soba

O (NE)POVEZOVANJU RAZNOVRSTNOSTI V ZNANOSTI IN DRUŽBI

OD INDIVIDUALNIH ZAPISOV K PREPOZNAVANJU TEMELJNIH VPRAŠANJ SOCIOLOGIJE KOT
ZNANOSTI IN KOT STROKE

Kritične (samo-)refleksije ob zborniku »*Kakšna sociologija? Za kakšno družbo?*«

Moderator: ZDRAVKO MLINAR

Uvodni prispevki:

FRANE ADAM – '*KAJ SMO IN ČESA NISMO RAZISKOVALI? IN S KAKŠNIMI UČINKI?*'

MATJAŽ HANŽEK – '*CELOSTNO IN/ALI SEKTORSKO: SOCIOLOGI IN EKONOMISTI V
USMERJANJU DRUŽBENIH SPREMEMB*'

SONJA KUMP – '*KRITIČNA REFLEKSIJA MOJEGA DELOVANJA V INSTITUCIONALNIH IN
DISCIPLINARNIH OKVIRIH LJUBLJANSKE UNIVERZE*'

STOJAN SORČAN – '*AKADEMSKO IZKLJUČEVANJE INOVATIVNIH POTENCIALOV*'

V pripravi pa so tudi že nekateri diskusijski prispevki (Bogdan Kavčič, Srečo Dragoš idr.).

NEKATERA IZHODIŠČA

Ob dosedanjih razpravah v okviru sekcije SSD za Sociologijo časa je ostajalo ob strani najbogatejše gradivo o preteklem delovanju, dosežkih in ovirah v uveljavljanju sociologije v Sloveniji, ki ga vključuje kolektivno delo, tj. zbornik ob 50-letnici SSD. Z naslednjim srečanjem želimo usmeriti pozornost na to, čeprav se hkrati zavedamo, da obsežnost snovi terja **postopnost obravnave**. Zato organizacijski odbor Sekcije namerava temu v prihodnje posvetiti še več razprav, tudi z večjim številom udeležencev.

Na prvem srečanju 26. marca se bodo uvodni govorniki lahko oprli na lastna kritična besedila in pridobljene izkušnje ob hkratni primerjavi z drugimi. Tako naj bi se navezovali na izhodiščno vprašanje: *Kako presegati 'nanizanke' individualnih predstavitev ob retrospektivnem ocenjevanju pomembnosti socioloških **spoznanj** in različnih **delovanj** sociologov/inj v preteklih desetletjih?* In bi nas hkrati vsebinsko usmerili na to, da se osredotočimo na štiri **izbrane problemske** sklope.

Že prvi poizkus 'analize vsebine' besedil iz zbornika (Z. Mlinar, B. Mance) je kot najpogostejšo kritično preokupacijo avtorjev postavil v ospredje problem (različnih oblik) **nepovezanosti**¹. Analiza znanstvenih omrežij, ki se nanašajo na soavtorske objave in so jih opravljali na podatkih SICRIS Anuška Ferligoj, Franc Mali in Luka Kronegger, so pokazale nizko stopnjo znanstvenega sodelovanja med sociologi iz Slovenije in sociologi iz drugih držav. Nekoliko boljše je sodelovanje, kar se tiče skupnih objav, med slovenskimi sociologi, vendar glede na **monoavtorske objave** še vedno manj izrazito oziroma podcenjeno².

Gre za paradoks, ko ravno oziroma celo v okviru sociologije, kot najbolj vključujoče, (splošne, inkluzivne) in **povezujoče** (integrativne, posplošujoče) družboslovne discipline prepoznavamo njeno **fragmentarnost**, **rivalsko izključevanje**, 'miroljubno koeksistenco' **ločenih obravnav v prostoru** (geografske zamejenosti in izključujočnost), **v času** (diskontinuiteta v teku časa), **sektorska** (disciplinarna) zamejenost, pa tudi **institucionalna**, nadalje ločenost **raziskovanja** in **izobraževanja**, ideološka izključnost idr.

Pot naprej nam torej narekuje:

- a) nujnost razkrivanja **skupnega v raznovrstnosti**, 'prevajanje' posebnosti na skupne imenovalce, hkrati pa prepoznavanja njihovih, morebitnih inkompatibilnosti;
- b) hkrati pa tudi krepiti ozaveščenost **o relevantnosti splošnega za konkretno delovanje** v praksi in obratno; še posebej v preseganju ločnic med akademsko sfero in delovanjem sociologov/inj v zelo različnih poklicnih vlogah in zaposlitvah.

Velika pestrost poklicnega delovanja v praksi izziva **k refleksiji in nadgrajevanju** pridobljenega izkustva, ob upoštevanju protislovnosti, ki smo jo že prepoznali: sociolog/inje so najbolj uspešni v vlogah, ki terjajo obvladovanje največje kompleksnosti. Vendar pa večina diplomiranih sociologov/inj tega ne dosega in sociologija nasploh v praksi nima nobene svoje institucionalne baze; pojavlja se kot **'brezdomska'** (asociacija na P. Bergerjev 'homeless mind').

Kako torej upoštevati **zahtevo po aktualnosti**? Obravnavajmo aktualne probleme in upoštevajmo poslanstvo sociologije kot znanosti. Prepričan sem, da se ne smemo omejiti le na eno ali drugo. Če bi upoštevali le aktualnost bi to pomenilo delovati v smislu **'nepovezanega inkrementalizma'** (disjointed incrementalism), ki se osredotoča na en korak ne oziraje se na celoto. Na ta način bomo ravno v sociologiji **prednjačili pred drugimi**, ker bomo lahko **kazali pot za umeščanje in 'prevajanje'** konkretnih vprašanj (sprememb) v dolgoročne regularnosti, ki nam šele kažejo **pot v prihodnost**. Npr. brezštevilna vprašanja na relaciji **raziskovanje-izobraževanje** dobivajo skupni imenovalac, če upoštevamo, do kakšnih sprememb prihaja v

¹ Sicer pa nas že prvi vpogled v knjižne predstavitve družboslovnih del opozori, da avtorji pri nas izrazijo svojo zahvalo le maloštevilnim kolegom, skoraj neprimerljivo s prakso, ki jo prepoznavamo v objavljenih delih v angleščini (primerjava na osnovi tridesetih knjig).

² Glej npr. njihov članek: *Co-Authorship Trends and Collaboration Patterns In The Slovenian Sociological Community* (v reviji: *Corvinus Journal of Sociology And Social Policy*).

reprodukcijskem ciklusu znanja. Tu ne gre več za nekakšno samoumevno zaporedje, **sekvenčnost** (koncept sociologije časa!). Le-ta se je sesula, je porušena, s tem ko namesto značilnega zaporedja **ustvarjanje** znanja, njegovo **razširjanje in uporaba**, družbene spremembe danes terjajo **hkratno, sinhrono** delovanje in prežemanje teh aktivnosti. Produkcija in uporaba se pojavljata kot '**proraba**' (moja skovanka v slovenščini za: production in consumption, prosumption). Predstave in pričakovanja o prihodnosti, kot smo o tem že govorili v sekciji za sociologijo časa, pa lahko pomembno določajo naše aktivnosti v sedanosti ali vsaj pospešijo ozaveščanje o nalogah, ki so pred nami.

Kar zadeva teorijo, nam ne gre prvenstveno za obravnavo 'družbenega sveta' (George Ritzer) družbenega življenja, kot predmeta sociologije, ampak za t. i. '**metasociologijo**', katere predmet je sociologija sama. Naša besedila se zdi, da ne vključujejo že izdelanih teorij, ampak se kvalificirajo kot izhodišče za 'metateoretiziranje', ki pa kaže pot naprej!

Eden od poudarkov z vidika sociologije časa, ki še prav specifično zadeva prednosti starejše generacije pa je v tem, da smo 'iz prve roke' pridobili izkušnje iz dveh družbeno-političnih sistemov. Pričakujem, da bodo 'uvodničarji' to še bolj pojasnili.

ZNAČILNI IZZIVI V ŠIRŠEM EPISTEMOLOŠKEM IN DRUŽBENEM KONTEKSTU

Ob tem, ko pripravljam svojo interpretacijo značilnih izzivov, ki zadevajo tukajšnjo temo, le-te hkrati izpostavljam kot nekakšne '**markerje**', ki naj prispevajo k **razumevanju konteksta** predvidene razprave. Le-te smo še pred objavo zbornika razkrivali in obravnavali v '**prostovoljski skupini**' upokojenih sociolog-ov-inj, v kateri sem sodeloval s Cirilom Mezkom, Aleksandro Hoivik, Božom Trudnom in Štefanom Huzjanom, kasneje pa tudi z Majdo Pahor in drugimi.

V nadaljnjem sledijo ilustrativni citati iz zbornika, ki hkrati nakazujejo večdimenzionalnost, **kompleksnost** zastavljene problematike, kot tudi potrebo po razkrivanju **skupnih imenovalcev**, dozdevno skoraj brezštevilnih vprašanj.

* * *

MARINA LUKŠIČ-HACIN: *Prek delitev, razcepljenosti in odtujenosti*: Od vsega začetka svoje profesionalne kariere se gibljam v treh znanstvenoraziskovalnih in pedagoških realnostih, ki pri nas vse od mojih študijskih dni do danes prebivajo **druga ob drugi kot vzporedne realnosti z redkimi trenutki sodelovanja in sobivanja, pogostejšimi navzkrižji, z razhajaji in razprtijami**, največ časa pa z uspešno reprodukcijo vzporednih realnosti **brez medsebojnih povezav**: humanistika, družboslovje in migracijske študije kot marginalni rob prve in druge. (str. 139) ... V svoji šestindvajsetletni profesionalni karieri preživljam čas, ko so naši raziskovalni problemi, naše znanstvene discipline in naša širša raziskovalna področja, med

njimi družboslovje in humanistika, oropani vsakršnega strateškega razmisleka o kratkoročnem, kaj šele o srednjeročnem in dolgoročnem razvoju. (str. 141-142)

SONJA KUMP: "Na podlagi raziskovanja visokošolskega prostora ugotavljam, da je ovira pri uveljavljanju raziskovalnih spoznanj in delovanja posledica **pomanjkanja dialoga, sodelovanja in komunikacije v razcepljeni, neenotni, razpršeni akademski skupnosti**, ki ji manjka samozaupanje, samorazumevanje in vizija o njeni vlogi v prihodnosti, kot takšna pa ni sposobna samorefleksije o lastni identiteti in tudi ne **odkrite razprave o svojih problemih**." (str. 323)

PRIMOŽ JUŽNIČ: Gre za zanimiv pojav, ki bi mu lahko rekel **samozadostnost** ali celo neke vrste **ignoranca**. Raziskovalci, ki z različnih vidikov raziskujemo enake družbene pojave, namreč ne **upoštevamo dovolj podobnih raziskav**, ki so jih opravili naši kolegi in kolegice. To je še posebej vidno v objavah, ko v seznamu **virov navajamo samo tuje** in zelo veliko tudi svoje lastne objave. (...) Navadno se mi zdi, da **lažje sodelujem s strokovnjaki z drugih področij** kot s tistimi s področja sociologije. (str. 210)

DUŠKA KNEŽEVIĆ-HOČEVAR: "Stalen boj za pridobivanje raziskovalnih sredstev **ne spodbuja medinstitucionalnega povezovanja**, ampak bolj **pristransko tekmovalnost** med akademskimi institucijami, in zapiranje v lastne akademske in institucionalne kroge, kar prav tako ovira moje področje delovanja, ki je izrazito interdisciplinarno in medinstitucionalno naravnano." ... Manko opredelitve "aktualnih raziskovalnih problematik" daje vtis, da se **raziskovanje** podreja zanimanjem **odličnih raziskovalcev**, ne pa nasprotno, da se odlični raziskovalci ukvarjajo z "aktualnimi problematikami". To krepi predstavo o raziskovalnem larpurlartizmu, ki **sporoča, da so vsa** raziskovalna in družbena področja **enako aktualna**. Stalen boj za pridobivanje raziskovalnih sredstev ne spodbuja medinstitucionalnega povezovanja, ampak bolj **pristransko tekmovalnost** med akademskimi ustanovami ter **zapiranje** v lastne akademske in institucionalne kroge, kar prav tako ovira moje področje delovanja, ki je izrazito interdisciplinarno in medinstitucionalno naravnano. (str. 207-208)

MATJAŽ HANŽEK: Morda najpomembnejši primanjkljaj, ki smo ga sociologi »zagrešili«, je **odsotnost** nekega poskusa **celostnega pogleda** na družbeno prihodnost. Čeprav smo se v večini ukvarjali s pomembnimi temami, ki je vsaka zase zanesljivo pomenila družbeno korist, **nismo uspeli** »vsiliti« politiki, javnosti in drugim odločevalcem neke **skupne vizije razvoja**, ki ne bi temeljila le na enem družbenem regulatorju – to je denar. To je uspelo ekonomistom s tezo: Neenakost in ekonomska rast sta v pozitivni korelaciji. Enako tudi ekonomska rast in družbeni razvoj. (str. 118)

DRAGO KOS: Očitno je sociološka produkcija v splošni javnosti pa tudi pri odgovornejših subjektih dojeta kot **hermetična, abstraktna, nerazumljiva**, kar je poenostavljeno in zato pretežno napačno prevedeno v **neuporabnost, odvečnost** oz. neaplikativnost socioloških spoznanj. (str. 270)

ALBIN IGLIČAR: Še vedno so številne ovire, ki **preprečujejo večji pretok teoretičnih spoznanj v praktično** delovanje državnih organov. Te se na primer kažejo kot nizka politična kultura odločevalcev, premajhno pritegovanje družboslovcev v različna svetovalna telesa vlade, ministrstev in parlamenta, kot finančna podhranjenost družboslovnih raziskav itn. (str. 179)

CIRIL MEZEK: Delo družboslovca je zato v **banalno pragmatičnih okoljih**, ki jim je že kakršen koli srednjeročni, kaj šele **dolgoročni pogled** na problematiko odveč, izjemno stresno. Dobesedno vsa (od vladne ravni navzdol!) so namreč rigidna, zaradi lastnega udobja in strahu pred spremembami usmerjena v kratkoročno **mikroproblematiko**. (str. 451)

JAN MAKAROVIC: V sodobnem sistemu družbenih znanosti osrednje mesto sploh ne pripada več sociologiji, ampak si je to mesto **uzurpirala ekonomija kot ena izmed parcialnih** družbenih znanosti. (...) Sociologija, svetovna in tudi slovenska, bi se morala na ta izziv odzvati vse drugače kot z **drobnjakarskim empirizmom in lepodušniškim humanizmom**, vendar kaže za to vse premalo interesa, seveda pa predvsem poguma. (str. 263)

ZINKA KOLARIČ: Žal je danes tako, da akademski sociologi in sociologinje drug drugemu v sekcijah predstavljamo rezultate svojih raziskovanj. Tako smo se **še bolj zaprli vase in zapravili vlogo**, ki bi jo **SSD** gotovo moral imeti. (str. 450)

DIMITRIJ RUPEL: Tisti, ki držijo vodilne položaje v slovenski akademski sferi, **ogorčeno zavračajo konkurenco**, kar velja za raziskovalne programe o slovenski osamosvojitvi in celo za novo Fakulteto za slovenske študije. (str. 260)

MARINA TAVČAR KRAJNC: **Poučevanje sociologije** na sekundarni ravni pa tudi na ravni fakultetnega izobraževanja je **nesistematično, prepuščeno individualnim pobudam, razpršeno**, nima institucionalne podpore, nima ustrezne informacijske podpore, ni oblikovane profesionalne kulture in identitete. (str. 346)

BOŠTJAN ZALAR: Na dodiplomskem in podiplomskem študiju v Sloveniji so programi izobraževanj **pravne in sociološke stroka bistveno preveč ločeni**, namesto da bi se na tehtno izbranih področjih prepletali. (str. 183)

BRANKO ŽERDONDER: Vsekakor menim, da se mora del socioloških znanj **združiti (ali pridružiti) z znanji iz ekonomije, organizacije in iz informatike**, saj bi tako nastali profili, ki bi bili sposobni izzivom današnjega časa. Tudi v tehniki nastajajo programi **mehatronike** (kombinacija strojništva in elektrotehnike) in še lahko najdemo kombinacije, ki želijo povečati delež mejnih znanj. (str. 425)

ALMIRA PIRIH: [Ni ovir, če imaš] "širino in odprtost duha, sposobnost **delovanja v timih, kjer se združuje različna znanja**". (str. 421)

* * *

Okvirno predstavitev in oceno zbornika sta že podala:

RASTKO MOČNIK, [Nekaj shematičnih misli ob zborniku Kakšna sociologija? Za kakšno družbo?](#)
(ctrl + klik)

FRANC MALI, [Recenzija dela "Kakšna sociologija? Za kakšno družbo?"](#) (ctrl + klik)

V Ljubljani, 15. marca 2019

Zdravko Mlinar